



DIRECCIÓ Y ADMINISTRACIÓ: Cadena de Cort, núm. 11.—PALMA.

FORA PERESA

SA feyna es santa y assanta, diu un adagi mallorquí, recordantmos dues veritats com un temple cada una. Per axò avuy en día que tothom fuitx de sa feyna com el dimoni de la creu, escassetjan tant els homos sants y assentats. Y sinó digaume, lectors benvol-guts, ¿poren bravetjar molt de santedat y d' esser homos de pès, gelosos de caseva y assentats, aquells que nit y día fan sa torniola per dins els cafès, cassinos y tavernes, malgastant lo qu' hauria de servir per alimentar y vestir als seus fiyóns y sa dona, buydantse ses butxaques poch á poch demunt una carta, ó sostreguent ab picardía y á forsa d' embuys els doblers als qui tenen sa des-gracia de caure dins el parat ahont per forsa han de quedar enviscats? Si no n' hi hagués tants qui lladrassen á sa feyna, no estarian tan plenes com están ses presons de la terra, ni tampoch els calabossos d' infern. Perque es precis sebre que sa malfanería, juntament ab sa ociosidad, sa seva companyera inseparable, es s' origen principal de sa desgracia temporal y eterna. Desenfeynada estava Sodoma y ses altres ciutats nefandes quant s' entregaren en brassos de s' iniquitat, y Deu, castigantles justament, feu ploure demunt elles foch del cel qu' esborrá lo seu nom de demunt la terra; ocíos estava David quant embrutá les seves mans ab lo doble crim d' homicidi y adulteri, en-fosquint d' aquesta manera el brill que la seva corona real havia adquirit ab les victories sens conte qu' havia logrades y el llustre qu' havia arribat á prende la seva espasa de tant de tallar caps als inimichs del poble d' Israel. Y per no cercar exemples de tan enfora; desenfeynats y sense cap gana de treballar está tota s' arruixada de pándols, pitjós que sa pesta bubònica, que, per males arts, umplen de rotlos blancs sa bossa, mentrestant pintan la seva ánima de taques negres que no se ferán netes mentres no restituescan ses blanques de qu' han inflat lo seu sarró. Poren lluir y benpareixe aquests tals, però de-vant Deu tenen s' ánima més negra qu' una nit de tempestat faresta, més malgarbada qu' un monstro de set caps; y sa seva consciencia, en mitx de sa tranquilidat aparent, més revoltosa que ses ones de la mar brava en día de temporal.

Y qu' en dirèm de sa santedat y cordura d' aquells que demanan ó exigeixen augment de jornal y men-cap d' hores de trabay, es dir, un im-possible? ¿Tendrán molt arrelades sa virtut del trabay y ses demés que la segueixen?

Però no sols els fargos faltan á sa lley del trabay y están dejuns, per lo mateix, de san-tedat y honradès social. Tant té un que mor de fam, com un qui rebenta d' una panxada. Per con-siguent, tant ó més criminal, devant Deu y devant els homos, es el qui fuitx de sa feyna com el qui, per avaricia, treballa ó fá treballar més de lo que se deu. Tan tort va aquell que de bon grat ó á la forsa vol augment de jornal y minvant de feyna, com aquell altre que despòticament augmenta lo treball sens augmentar la recompensa, obligant moltes ve-gades á trepitjar la lley més santa: com fan, per exemple, els mestres y mestresses que no contents ab los sis dies de la setmana, obligan, baix pe-na d' espulsió del taller ó de sa botiga, á fer feyna tot ó bona part del dematí del diumenge y dies de festa als treballadors del seu ram, profanant prácticament la senyal y lo nom de cristiá rebuts en lo sant Bautisme. Tot axò, callant lo que passa dins ses fábriques, en petita y gran escala, en les que s' estilen s' opressió, el desconcert y sa profanació dels dies de festa, etc... d' aquests no 'n parlam perque son d' un pelatje que no es per á dir.

Traballadors, idò, grans y petits y de tot gè-nero, á treballar s' ha dit y fora peresa, perque sa feyna es santa y assanta y perque axí mos ho mana el Bon Jesús en sa parábola que mos recorda avuy l' Iglesia dels obrers qu' enviá un pare de familia á totes ses hores del día á treballar á sa vinya. Mestresses, mestres y patrons de tota casa, justicia ab los treballadors y treballadores, sens defraudarlos rès de lo que guanyan ab la suó de son front y, fins y tot, misericordia en ves d' ells, si la mereixen, com ne tengué aquell pare de familia donant á tots igual preu, valdement no haguessen treballat igual número d' hores. De aquest modo uns y altres mereixereu ses alabanses de Deu y dels homos.

MOSSEN NADAL.

MALLORQUINS HONORABLES

VII

JORDI BOSCH DE VERÍ

Per fer més famosa nostra volguda *Roqueta* y honrar sos patricis, á mitjan sigle passat nasqué dins Mallorca lo fill ilustre, lo bon ciutadà, l' honorable Jordi Bosch de Verí. Al naixer va rebre de son-pare l' enginy de la construcció d' orgues: Deu havia fet mercé á n' en Bosch d' un geni dolç y placent, d' un judici recte, d' un talent extraordinari que unit ab una constancia sens termes feren d' ell l' homo ingeniós y gran amig del progrés; fonch tan assedegat de ciència que desde sa juventut á força de càlculs, racionis é investigacions arrancá á la Naturaleza ses veritats, tresòr riquíssim que guardá sols per els qui com éll merexían lo nom d' homo genial. Als dotze anys quedá orfe de pares; y després dels estudis de Gramática va seguir els d' organeria ab son oncle Pere Jusep Bosch; pero, poch satisfet de ses obres y volguent surtir de la rutina y fér més gran l' art de construir orgues, va estudiar en la Naturalesa mateixa lo que no poria aprendre en els tallers. Axis es que com á ensay va construir, á l' edat de 18 anys, l' orgue que avuy serveix á l' Iglesia de Binisalem, sense més mestre ni regles que les qu' havia apreses observant dita sabia Naturaleza. Va esser la primera pedra del seu art monumental.

Tot seguit l' Ilustríssim Senyor Garrido, sabi de fama regoneguda y conexedor del mérit, veu ab en Jordi Bosch á l' homo sens prèu, y no s' atura fins qu' ha conseguit que sia enviat á Granada á estudiar baix la direcció del orguè Leonardo, el de més fama que á les hores se conexía á Espanya, y estudiant ab ell cresqueren els graus de progrés de 'n Bosch logrant axí totes les distincions que son mestre podia donarli. Per aquells temps Leonardo havia començada l' obra del orgue de la capella del Real Palau de Madrit, cuant la falta de salut li fé perdre la vida; diguent antes de morir que ningú podia seguir l' obra y durla á bon terme més que son deixeble En Bosch. Ja comensaven á serli recompensats sos afanys, pues els honors y grans premis sols á ell reservats, li plogueren demunt. En efecte, per manament del mateix Rei lo va acabar havent intervengut el Cardenal Patriarca y l' Ilustríssim Senyor Garrido. Bona ocasió fou aquella per engrandir son geni y exercitarse en materies físiques referent á la naturaleza y efectes del ayre, de les veus y sons.

Arribá encara més enllá la sort de 'n Bosch, pues dit Rei desitjós d' estendre per Espanya sos grans coneixements lo va pensionar; aquest Rei que tant estimava les arts, aquest monarca que tants d' obstacles havia vençuts per deixar obres que fessen immortal son nom era Carlos III, de bona memoria.

Al mateix temps qu' havia rebuda aquesta pensió era cridat á Sevilla p' el Cabildo d' aquella Santa Iglesia á fi de dar son parer respecte á un orgue per el qu' havían gastats 20.000 duros; y havent preguntat al mestre Bosch cuant costaria, modestament contestá que, segons el seu recte judici, fentse una construcció com les de Toledo y Segovia eran mester 30.000 ducats. Y son dictament feu que construí aquella maravella de l' art.

Ningú (segons diu en Bover) pot donar una

idea exacte de la ciència de 'n Bosch més qu' el mateix orgue per ell construit; allá quedan extasiats els sentits y se delita la vista contemplant l' obra primerosa, la construcció delicada junt ab la elegancia y belleza de les formes y 'ls puliments de les fustes y metals... y se roman meravellat al veure un tot que se correspon ab les parts, y el bon gust que reyna en mitx de la grandiositat. La valentia y les veus suaus encantan y res deixan que desitjar. Basta dir que té 120 registres, casi tots son invenció propia del artista mallorquí, y que fins y tot els mateixos extrangers al admirar aquesta obra, confessavan qu' era la millor y la més gran en son género; y els escritors espanyols han pagat tribut. En prova d' això mireu lo que diu l' obra anomenada *Viaje por España*, (escrita per el sabi D. Antoni Pons) y se veurá que quant descriu la Catedral parla del seu orgue amb aquests termes:

«Voy á decir dos palabras de algunas cosas nuevas que me he encontrado en este tránsito: una de ellas es el órgano situado encima de la sillería del coro al lado de la epístola, construido y dispuesto en la parte armónica por D. Jorge Bosch, natural de Palma de Mallorca y organero de S. M. Con razón encomian ahora esta obra á todos los forasteros que llegan á Sevilla, como me la encomiaron á mí, y logré ver su disposición con particular gusto. Tengo por cierto lo que me han asegurado que escede en magnitud y variedad de voces á cuantos hay por este término dentro y fuera de España.» (a)

Per provar el bon còr y sa grandesa d' ánima basta saber qu' els 30.000 ducats per cual cantidad havia feta la contrata de construcció del anomenat orgue, no li bastaren per les bestretes y n' hagué de manllevar 14.000 á interés: pues, per complaure al Rei, hagué de deixar aquella construcció per espay de 3 anys y mentres tant pagava de sa bossa els interessos que no li volgué abonar el Cabildo de Sevilla. Després d' aquesta obra lo veyan á Madrit no ja per ensenyar el seu art ni per falta de deixebles, sinó qu' el Rey agrahit, com á recompensa, li doná cert carreg en son Palau; però fonch llástima qu' aquest nombrament fes perdre á sa Nació algunes obres més qu' encara mos hauria pogut deixar.

En Bosch á més d' artista va esser un matemàtic, dels millors d' el seu temps.

No foren solament obres de 'n Bosch les ja dites, sinó qu' hem de contar endemés els dos orgues de la Catedral de Múrcia, que son l' admiració dels inteligents, els de Sant Domingo (b) y de Sant

(a) Si mal no recordam, aquest orga fou destruhit cuand, fa alguns anys, se derrumbá el cimbori d' aquella famosa catedral.

(b) La fatxada del orga de Sant Domingo fou esculturada p' el dominico Fra Albert Borguny, obra mestre del pitjor xurriquerisme, pues semblava un cocorum de tota casta d' ensiam y fruytes. Encara se pod judicar per lo que en roman posat, dins l' iglesia de Santanyí. Allá va aná á parar, molt mutilat aquell gran orga, (después d' haverlo oferit á la Seu de Palma.) Ses trompes, canons, registres y tot son concèrt fou comprat per uns que lo s' en haurian duyt á fora Mallorca; pero D. Mateu y D. Jaume Escalas, aquest darrer Batle de dita vila, l' adquiriren per posar en la nova iglesia. á conte de l' Ajuntament y de les Obrerías, en temps del Rector Vadell, pagantne mil lliures. Dins barques costeres, á norri, hagué de fer el viatge; y mestre Joan Puig, qui lo havia desmuntat, torná muntá dins un espay reduhi tot lo que pogué. En temps del Rector Llobera li acomodaren la trompeteria réal. Y en temps del Rector Cerdá (qu' ara heu es de Sta. Eulalia de Palma) s' hi gastaren unés cinchentes lliures per compondrerl'ó. Té tres teclats. Tenia uns 25 registres, dels quals se creu que n' aprofitaren cualcun par altres orgues. El número de canons passava de dos mil. Diuen que incomplet y tot dona gust sentirlo.—B. F.

Françesch d' aquesta ciutat de Palma y una guiterra armónica (de son invent) que va esser regalada á la Reyna D.^a María Lluisa de Borbón.

Tots els grans homos solen sufrir envejes y persecusions; axí es que no s' en lliberá el nostre artista, però ell sufría ab Santa resignació les ingratus de la societat, entre la que vivía.

Día 3 de Maig de l' any 1810, deixá aquesta vida per comensarne un' altra eternal dins lo mon de la ciència y de l' art y dins el còr dels qui coneguent ses obres y ses virtuts lo sabrán admirar en tot temps y lloch ¿Que hi fa qu' els mallorquins sos compatricis hajan olvidat an Jordi Bosch?..... Extrangers dins nostra patria hem mirat ab ulls d' indiferencia á son fill, verdadera honra seua y nostra; per això es que son retrato no apareix en les files dels seus compatricis en la Casa-Consistorial... No hi fa rês; son nom y el seu art ressonarán sempre dins el còr dels bons mallorquins que ab ell veuen l' homo d' una vida sembrada de lloers conquistats ab ses obres immortals. Per axò hem volgut pagar lo nostre humil tribut á la memòria del *honorable mallorquí* mestre Jordi Bosch de Verí.

B. FUSTER.

Janer 1900.

ANYORAMENT ENDOLAT

Mon còr se plany d' anyoransa;
que 'ls seus dies de bonansa
ja han passat.

Com més cant, més mon cor plora;
per mi l' hivern, abans d' hora,
ja ha arribat.

May per may sentiré enveja
dels plabers. per molts qu' en veja,
¡oh Senyor!

Sols en teng cuant á sa care
sa filla besa á sa mare
ab amor.

Conserv vostr' imatge impresa
dins mon còr ple de tristesa,
mare mia;
des que tan desconsolada
pera sempre m' ha dexada
s' alegria.

Part demunt aquella llosa,
hont son còs diu que réposa,
volaré,
y en el cèl hauré alegria
cuant la vostra companyia
gosaré.

MARCELINA MORAGUES.

SANTS Y FESTES

DE LA PRESENT SETMANA

- Día 12.—Dilluns.—Sta. Eulalia, v. y mr.
Día 13.—Dimars.—Sta. Catalina de Rizzis, v.
Día 14.—Dimecres.—S. Valentín, pvre. y mr.
Día 15.—Dijous.—Ss. Faustino y Jovita. mrs.
Día 16.—Divenres.—S. Samuel, mr. y Sta. Juliana,
verge y mr.
Día 17.—Dissapte.—S. Juliá de Capadocia, mr.
Día 18.—Diumenje ✕.—S. Simeon, bisbe y mr.

Projectes realisables

II

REALMENT costarían gran trabay replegar els *dos mil duros* calculats, necessaris per alsar una Creu monumental de ferro sobre el puig vehinat del de Sta. Magdalena d' Inca; entre altres motius per lo poch avesats que están els catòlics de Mallorca á afluirar ses anelles de la bossa per empreses que no sien en honra particular y en profit immediat dels seus respectius pobles.

Donem per fallat lo nostro primer projecte, mentres en proposam un altre que seria més práctic per lo econòmic y perque, disfrutantne d' aprop, lo posehiría cada comarca poblada que propiament hey contribuhís. Mos explicarém.

Antigament, els nostros antepassats, ficsaren ran de camins els seus respectius termes municipals per medi de creus de pedra sobre pilars, revoltades de grahons per descansarhi y resarhi els caminants. Moltes d' elles s' han dexat arruinar, y poques s' han reconstruít. Per sòrt, encara en romanen dretes, més ó manco mutilades, en les exides y places dels pobles mallorquins.

Donchs: ¿perquè, reemplasantne alguna de les desaparecudes, no s' hi col-locá á cada ciutat, vila, poble y llogaret una creu de ferro bronzetjat mostrant de relleu en una cara l' imatge del Sagrat Cor de Jesús, y en l' altre la de Cristo enclavat? Els sitis més apropiats serían aquells ahont abordassin camins ó carrers, á fi de que se poguessin veure d' enfora. Per sa defensa y ornament deurían tancar-se ab reixes de ferro voltant un espay sembrat de plantes, axí com heu ferem en la *Creu d' en Pastor*, á Sineu, per encàrreg y á costes del M. I. Sr. D. Lluís Barbarin, (a. c. s.)

Un monumentet d' aqueixa classe podria alsarse amb poch dobles, si baix d' un sol modelo se fonguessin totes les creus y ses imatjes; tant sols la major ó menor importancia del bassament de pedra, y de sa reixa podrian aumentar ó disminuir son cost total, que, segons la nostra experiencia, á lo més poch seria de xexanta duros, poguent arribar á cent vint. Y axò no vol dir que no 'n poguessin gastar molts més á proporció de la major magnitud que, segons seria, volguessin dar á dita manifestació pública y permanent de la nostra Santa fê cristiana.

Excusam advertir qu' una inscripció commemorativa baix l' escut de *Lleó XIII*, podria dir: A SON REDEMPTOR.—LO POBLE DE..... ANY SANT.—MDCCCC.

Respecte de la ciutat de Palma, que se tracta d' axamplar, proposaríam que se col-locás un gran Calvari de ferro fús (axò es: el Crucificat ab la Verge dolorosa y Sant Joan, á dreta y esquerra) sobre el portal interior de la *Porta de Jesús*. Desde allá demunt presenciarian les aturades dels cadáveres, que van conduhits al Cementeri, mentres los cantan els responsoris enmitj de la *Plassa de Jesús*. Per realisar aquest projecte, sols se necessitan uns quatrecentos duros y el permís de l' Autoritat Militar d' aquesta plassa.

Si el catolicisme dels habitants de Palma no se cotisás tan alt, amb uns cent cinquanta duros tendrian una estatua del Salvador Jesús, de deu pams d' altaria (*)..... que podrian col-locar en lo lloch indicat día primer de Juriol del any corrent.

B. F.

(*) Tenim á disposició dels qui vulgan enterarse, tres catàlechs de fàbriques de fundició, que á volta de correu enviarian fotografies y preus.

Catolicisme municipal

L' Ajuntament d' Escorca, dia 2 del corrent, en donà pública y solemne prova, fent benehir una imatge del *Sagrat Cor de Jesús*, y col·locantla processionalment en lo frontis de sa Casa Consistorial que dona a la plassa del Col·legi de Nostra Sra. de Lluch.

¡En nom de Deu que Mallorca ha presenciât un acte de catolicisme en demostració de que, els qui lo professan, desitjan establir el Reynat social de Jesucrist!

Sía en hora-bona al Magnífich Sr. Batle D. Antoni Cánaves y als seus companys regidors, per son honrós y cristiá procehiment, que desitjam veure imitat per les altres Corporacions municipals de la nostra *Roqueta*.

No importa que els *despreocupats*, els indiferents ó els incréduls en fassin bèfa; lo que interessa es que els caps pares del poble vajin davant en lo de dar bon exemple. ¡Ah! si en lloch d' escandalisar als seus administrats amb ses vileses polítiques, los dassin llum y bons exemples,... altra cosa sería la jovenèa que puja sens Deu ni Santa-Maria.

¡Beníssim vesins d' Escorca! Amb la protecció del Sagrat Cor y de la *Moreneta*, no deveu temer la pèsta que arreu escampa la diabòlica Masoneria.

Ara veurem quin altre Ajuntament gosa imitarvos.

PENSAMENT

Com batèu sense timó
ó com floreta sens' aire,
se troba un fadrí en el mon
si de petit perd sos pares.

G.

SETMANA FRITA Y AB ESCABETXO

Aquí que passa?

Aquí deu passar lo que no pot passar entre seuvatjes del centre d' Africa.

Sa política, aquesta *màscara des carnaval* de la vida, en mal-hora treta a llum p' els *vividors a lo esquena dreta*, lo més gandul y tudat de sa societat, asquerosa *larva* (no hu vuy di en mallorquí per no girá tripes) que el *sen Dimoni* ¡Jesús Sant Antonil ha escupit dins s' òlla de ses sopes des *pro-sucio-puerco*; aquest *animaló* sensa entranyes, segóns frase d' un Diputat, homo qu' en sab la prima d' aquest ram y á qui sa política estètica y de garrot li han donat fama universal; *escarabatum escarabatum* que 's remolca dins s' imundicia de sa corrupció en tots els ordes; oyosa bava des *spotisme* modèrn desfressat ab ses riques joyes de sa *llibertat*, té fet son esclau á gran part del poble marroquí.

Odis, venjanges, inquietuts, son els fruits d' aquest *monstrol*, enomenat *política bruta* p' els que la sufreixan, y *gripia* per aquells que hi tenen son *vivendo*.

Efectes d' ella son el continuo patí y á voltes morí baix el poder de *Pons-Carique*, que sòl ser un *tirano* dins cada poble, al cual desitja veurerló *mòrt* y *sepultat* per á ballarhí després demunt, quant lo tindrà cadaver, y á punt de ser past de corps y moixetes.

¡Y com lo va minant al pobre poble l' astut *cacique*!

L' oprimeix á forsa de *sexugues cuotes* de consums y arriba á ferli-creure que á no ser al seu costat *ferá s' arròs* *pe sa trompa*; y aquest poble, per pò de morirsé de fam, s' hi acostá, li serveix de puntal; y una volta á tir del seu despòtich opressó, n' hi empren com al tort quant afina el cuch dins sa llòsa: ell mateix se passa el dogal p' el coll... y fa es batagòt

Colla de xotets de cordeta el desgraciat poble governat p' el *cacique*, reb d' aquest un sumante de cinglades, y lò-grat son intent: sa divisió, per á després destruírló.

Ell té sa pella p' es *mánech*, y fa aná s' oli per allá hont vól: ell fa *barayá* fills ab pares; ell voldria *posá rectors* y *vicaris*; ell *dona destinos* y *canongías*; ell fa *guanyá* y *perde plets*; ell *te lo* ab lo mateix dimoni; ell, ab una paraula, es *casi omnipotent*; y perque casi heu es, té á ses seues ordes sa ma d' un criminal, disposta á *pegá una mala ponyda*, á traició, al qui li fassa nòsa: y dispón de ses voluntats d' una cuadrilla de perdularis qui, per un tassonet d' aygordent, agafan sa destrá, y, en s' anit, arrasan els arbres joves de sa propiedat de *cualcú* qui, per questió de vòts ó per altres coses que no valen un gafet, l' ha contrariat.

¡Poble, bada els uys, y veurás ses *cucules* ab á que los t' havia tapat aquest *semi-deu* que tú adoras!

Notes de sa meua cartera: Dia 29 de Jané morí després de llarga y penosa malaltia el virtuós sacerdot D. Lluís Vallsper, Mestre de Cerimonies de la Catedral. (s. a. c.)—Dels análisis fets p' el metje Sr. Ribas, de ses aygos de sa Font de la Vila y d' altres clots y pous de dins es *casco* de Palma y alrededores, resultan tótes tan dolentes com se té demostrat desde fá trenta anys ab altres análissis.—A Santany tenen barra per tot: uns *perdularis* foren capassos á *representá* un viatich, sense Bonjesús ni capellá. No hey ha que extranyarhó si se te en conte que de Santany á Africa no hi ha més qu' una passa.—Dia 29 hey havia tanta pressa á aná en cotxo á fer una volta p' es camí de ses *Cuatro Campanas*, que s' Empresa dels *Trans-morts* hagué de posá dues *tartanes* á sa disposició des públich; y... no n' hi hagué per qui en volia.—Diumenje dematinada es vapor francés *La Madeleine*, remolcat per un altre vapor francés, entrá dins sa nostra bahía en fòch á bordo, el cual incendi no pogué ser sofocat fins l' endemá. Un dels tripulants hey morí. (a. c. l. v.)

Sa trompeta d' en Moll: Qui no té *alalaa* es perque no vol; aquests dies ses barques pescadores n' han duita per afartá tot-hom.

TOMÁS D' ETS AMBUYS.

ENTRETENIMENTS

SEMBLANSA

¿En que s' assemblan MALLORCA DOMINICAL y sa Capella de Manacor?

UN MUSICH.

JEROGLIFICH COMPRIMIT

SUPERIÓ	I	SUPERIÓ
I	SUPERIÓ	I

JOCH DE SÍLABES

```

: : | : : | : :
: : | : : | : :
: : | : : | : :

```

Sustituir aquests punts amb lletres de modo que cada retxa lletgida horizontal y verticalment digan sa 1.^a lo qu' es la Mare de Deu de Lluch; sa 2.^a joya de dona y sa 3.^a es futur d' un verb d' estiu.

JOCH DE LLETRES

O G R I

Amb aquestes lletres formar un nom propi y tres llinatges.

S. ELVIRO MÀS.

ENDEVINAYA

De lo que en passes fretura en teng y no te 'n daré:

¿Vols que en sembrem un planté d' un arbre que cuand neix té la seua fruita madura?

(Ses solucions en es número próxim.)